

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
 คนจริงยอมถึงธรรมของจริง

นี่พูดถึงสาเหตุที่เราจะออกบวชซึ่งไม่เคยคาดฝันมาก่อนคือ เย็นวันหนึ่ง ครอบครัวเรามีพ่อแม่และลูกชายหญิงหลายคนร่วมรับประทานอาหารกันอย่างเงียบๆ ขณะนั้นพ่อพูดขึ้นชนิดไม่มีอะไรเป็นต้นเหตุเลยว่า เรามีลูกหลายคนทั้งหญิงทั้งชาย แต่ก็ไม่พ้นความวิตกกังวลในเวลาเราจะตาย เพราะจะไม่มีลูกคนใดใจเป็นผู้ชาย คิดบวชให้พ่อเรา ได้เห็นผ้าเหลืองก่อนตาย ได้คลายความกังวลใจในเวลานั้น แล้วตายไปอย่างเป็นสุขหายห่วง

“ลูกเหล่านั้นกูก็ไม่ว่ามันแหละ หมายถึงลูกผู้ชาย ส่วนลูกผู้หญิงกูก็ไม่เกี่ยวของมัน ลูกผู้ชายกูก็มีหลายคน แต่นอกนั้นกูก็ไม่สนใจอะไรพอจะอาศัยมันได้ แต่ไอ้บัว (หมายถึงเรา) นี่สิ ที่กูอาศัยมันได้นะ” ปกติพ่อไม่เคยชมเรา อะไรๆ ก็ไม่เคยชมมีแต่กดลงเรื่อยๆ นิสัยพ่อกับแม่เราเป็นอย่างนั้น “ไอ้นี้ลงมันได้ทำการงานอะไรแล้ว กูไว้ใจมันได้ทุกอย่าง กูทำยังสู้มันไม่ได้ ลูกคนนี้กูไว้ใจที่สุด ว่าอย่างนั้น ถ้าลงมันได้ทำอะไรแล้วต้องรีบไปหมด ไม่มีที่น่าตำหนิติเตียน กูยังสู้มันไม่ได้ ถ้าพูดถึงเรื่องหน้าที่การงานแล้วมันเก่งจริง กูยกให้ ลูกกูทั้งหมดก็มีไอ้นี้แหละเป็นคนสำคัญ เรื่องการงานต่างๆ นั้นกูไว้ใจมันได้

แต่ที่สำคัญตอนกูขอให้มันบวชให้ที่ไร มันไม่เคยตอบไม่เคยพูดเลยเหมือนไม่มีหู ไม่มีปากนั่นเอง บทเวลากูตายแล้ว จะไม่มีใครลากกูขึ้นจากหม้อนรกเลยแม้คนเดียว เลี้ยงลูกไว้หลายคนเท่าไรกูพอจะได้อาศัยมันก็ไม่ได้เรื่อง ถ้ากูอาศัยไอ้บัวนี้ไม่ได้แล้ว กูก็หมดหวังเพราะลูกชายหลายคนกูหวังใจอาศัยไอ้นี้เท่านั้น”

พอว่าอย่างนั้น โส้ย น้ำตาพร่ำร้องปุบปับๆ เรามองไปเห็น แม่เองพอมองไปเห็นพ่อน้ำตาพร่ำ แม็กก็เลยน้ำตาพร่ำเข้าอีกคน เราเห็นอาการสะท้อนใจทนดูอยู่ไม่ได้ ก็โดดออกจากที่รับประทานอาหาร ปุบปับหนีไปเลย นั่นแหละเป็นต้นเหตุให้เราตัดสินใจบวช มันมีเหตุอย่างนั้น

นำไปคิดอยู่ตั้งสามวัน ไม่หยุด ไม่ยอมมารับประทานร่วมพ่อแม่อีกเลยในสามวันนั้น แต่ก็ไม่คิดไม่หยุดไม่ถอย คิดเทียบเคียงถึงเพื่อนฝูงที่เขาบวชกัน ตลอดถึงครูบาอาจารย์ที่บวชเป็นจำนวนมาก ท่านยังบวชกันได้ทั่วโลกเมืองไทย

การบวชนี้ก็ไม่ใช่เหมือนการติดคุกติดตะราง แม้เขาติดคุกติดตะราง เช่นติดตลอดชีวิต เขาก็ยังพ้นโทษออกมาได้ เราไม่ใช่ติดคุกติดตะรางนี้ หมู่เพื่อนบวชเขายังบวชได้ เขาเป็นคนเหมือนกัน และครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ท่านบวชจนเป็นสมภารเจ้าวัด ท่านยังอยู่ได้ เหตุใดเราเป็นคนทั้งคน พ่อแม่เลี้ยงมาเหมือนคนทั้งหลาย อย่างอื่น ๆ เรายังอดได้ทนได้ แต่การบวชนี้มันเหมือนติดคุกติดตะรางเชียวหรือ เราถึงจะบวชไม่ได้ทนไม่ได้ เราทำไมถึงจะด้อยเอาเสียนักหนา ต่ำช้าเอานักหนา กว่าเพื่อนฝูงทั้งหลายถึงขนาดพ่อแม่ต้องน้ำตาาร่วงเพราะเรานี้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง

คิดวกไปเวียนมาอยู่นั้นได้สามวัน เอาละที่นี่ ตัดสินใจปั๊บ เอา ทำไม จะบวชไม่ได้ ตายก็ตายไปซิ เขาบวชกันมาไม่เห็นตาย พ่อแม่ก็ไม่ได้บอกให้บวชจนถึงวันตายหรือบอกให้บวชถึงปีสองปี พ่อแม่ก็ไม่เห็นว่ามี แล้วทำไมถึงจะบวชไม่ได้ล่ะ เราก็คคน ๆ หนึ่งแท้ ๆ เอ้า ต้องบวช

เมื่อพิจารณาเป็นที่ลงใจแล้ว จึงได้มาบอกกับแม่ว่า เรื่องการบวชจะบวชให้ แต่ว่าใครจะมาบังคับไม่ให้สักไม่ได้นะ บวชแล้วจะสึกเมื่อไรก็สึก ใครจะมาบังคับว่าต้องเท่านั้นปีเท่านั้นเดือน ไม่ได้นะ มันหาทางออกไว้แล้วนั้น ดุชิ ทิฐิมานะของมันนะ แต่แม่ฉลาดกว่าลูกนี่ “โถ แม่ไม่ว่าหรอก ขอให้ลูกไปบวชให้แม่เห็นต่อหน้าต่อตาแม่ทีเถอะ แล้วสึกออกมาทั้ง ๆ ที่คนที่ไปบวชยังไม่กลับบ้านก็ตาม สึกต่อหน้าต่อตาคนมาก ๆ นั้นแม่ก็ไม่ว่า” แม่ใส่เข้าไปอย่างนี้เลย ก็ใครจะเป็นพระหน้าด่านมาสึกต่อหน้าต่อตาคนมาก ๆ ที่ไปบวชเราได้ ไม่บวชเสียมันดีกว่า เมื่อบวชแล้วมาสึกต่อหน้าต่อตาคน มันยิ่งขายขี้หน้ากว่าอะไรเสียอีก นั้น เมื่อติดปัญหาแม่แล้วก็เลยไปบวช

แต่ว่าเรามันนิสัยจริงจังแต่เป็นฆราวาสมาแล้ว เวลาบวชก็ตั้งใจบวชเอาบุญเอากุศลจริง ๆ และพร่ำสอนตัวเองว่า บัดนี้เราบวชแล้ว พ่อแม่ไม่ได้มาคอยติดสอยห้อยตาม คอยตักคอยเตือนเรามากเหมือนแต่ก่อนแล้วนะ แม้เวลานอนหลับก็ไม่มีใครมาปลุกนะ แต่บัดนั้นมาก็ทำความเข้าใจกับตัวเองราวกับว่า อุตตา หิ อุตตโน นาโถ นะ อย่างนั้นแหละ

แต่ก่อนเราจะไปไหนแต่เช้า ๆ ส่วนมากมีแต่บอกแม่ให้ปลุกว่า พรุ่งนี้เช้าจะออกไปธุระแต่เช้า แม่ก็ปลุกแต่เช้าแล้วก็ไป แล้วก็ล้มนอนตมเหมือนตาย ทอดอาลัยหมด เพราะคิดแล้วว่าแม่จะปลุก ไม่สนใจเรื่องการตื่นนอน พอถึงเวลาแม่ก็ปลุกเอง ที่นี้แม่มคงจะเห็นอย่างนั้นจึงเป็นห่วงในเวลาไปบวช เพราะติดกันกับพี่ชาย สำหรับพี่ชายว่า พรุ่งนี้เช้าให้แม่ปลุก แต่แม้อยังไม่ได้ปลุกเขากลับตื่นเสียก่อน ไปก่อนแล้ว

แม่ว่า “ไอ้ลูกกูคนนั้นมันก็ดีแบบหนึ่ง แต่ลูกกูคนนี่เรื่องการงานอะไรแล้วก็ให้ไม่มีใครสู้ในลูกทั้งหลาย แต่เวลานอนมันเหมือนตายนี่ซิ จึงคิดหนักอกหนักใจกับมัน

เวลาไปเป็นพระไครจะไปปลุกมันนา นี่แหละกุหนักใจตรงนี้ ไม่มีที่ไรละว่ามันจะตื่นขึ้นมาก่อนแล้วไปเลยโดยเราไม่ได้ปลุก ถ้าลงมันได้บอกว่าจะไปงานโน้นงานนี้ ต้องได้ปลุกทุกทีลูกคนนี่ นี่ซิเป็นข้อหนักใจ” แม่เอาไปวิพากษ์วิจารณ์กับคนอื่น แต่เราก็ไม่พูด เราได้ยินคนอื่นเล่าให้ฟัง เราไม่ค้ำน แม่ว่า “เราอยากให้มันเป็นผู้หญิงเสียเองแม่จะได้เบามือ นี่พ่อแสนสบายเพราะมีคนช่วยให้เบามือ ส่วนเราทุกซัจะตาย”

พอก้าวออกจากบ้านเข้าวัด ก็เดือนตัวเองทันที เอาละนะที่นี้ ไม่มีใครจะตามแนะนำตักเตือนเรา ตลอดถึงการหลับการตื่นไม่มีใครปลุกละนะ เราต้องเป็นเราเต็มตัว ตั้งแต่บัดนี้ไป ไม่หวังพึ่งพ่อแม่ตั้งแต่ก่อนอีกแล้ว เรียนหนังสือตีสองบ้าง ตีสามบ้าง เป็นประจำ ตีห้าบ้างเป็นบางครั้ง ตีห้าก็สว่าง เดือนมิถุนายน กรกฎาคม พอสว่างก็ลงทำวัตรแต่เช้าก่อนแล้วจึงค่อยออกบิณฑบาต มันตื่นทัน ดุชิ ผมก็แปลกเหมือนกันนะ มันตั้งท่าของมันอย่างจริงจังไม่เคยพลาดเลย จะนอนตีสองตีสามตีสี่ เรื่องทำวัตรนั้นในเวลาพรรษานี้ตั้งสัจอธิษฐานไว้เลยว่าจะไม่ให้ขาดทั้งเช้าทั้งเย็นการทำวัตร และกราบเรียนท่านพระครูไว้ด้วย หากว่าท่านสั่งให้เราไปในที่นิมนต์ ว่าให้ท่านรอนจนเรากลับมาถึงค่อยทำวัตร เราขอท่านไว้อย่างนั้น นี่หมายถึงทำวัตรส่วนรวม ส่วนที่กุฎิเราทำอีกทีหนึ่ง นี่เราอธิษฐานไว้เป็นส่วนรวม ทำวัตรส่วนรวมไม่ให้ขาดทั้งเช้าและเย็นในพรรษา

เวลาบวชแล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติ ตั้งหน้าตั้งตาเรียนหนังสือ นี่เล่าเป็นคติให้หมู่เพื่อนฟังเรื่องความจริงจัง เรียน ๆ จริง ๆ ไม่ถอย แต่สำคัญที่เรียนธรรมะไปตรงไหนมันสะตูดใจ เอ๊ะ ๆ ชอบกล ๆ เข้าไปเรื่อย ๆ ธรรมก็เข้ากับเราซึ่งเป็นคนจริงอยู่แล้วได้ง่าย ธรรมะเป็นของจริงอยู่แล้ว กับนิสัยจริงก็เลยเข้ากันได้สนิท เอ๊ะ ชอบกล ๆ

เวลาอ่านพุทธประวัติและอ่านสาวกประวัติเข้าไปอีก โอโฮ ที่นี้ใจหมุนตัว ๆ นั้นแลเรื่องที่จะอยู่ไปได้ เรื่องภายนอกก็ค่อยจิตไปจางไป ๆ เรื่องธรรมะก็หมุนตัว ๆ ดุดตัมเข้าไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้ตั้งสัจอธิษฐานเวลาเรียนหนังสือว่าจบเปรียญสามประโยคแล้ว เราจะออกปฏิบัติโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่มีข้อแม้ไม่มีเงื่อนไข เพราะอยากพ้นทุกข์เหลือกำลัง พุดง่าย ๆ อยากเป็นพระอรหันต์นั่นเอง เห็นพระพุทธเจ้าก็เป็นพระอรหันต์ สาวกทั้งหลายออกมาจากสกุลต่างๆ สกุลพระราชา มหาเศรษฐี กุฎุมพี พ่อค้า ประชาชน ตลอดคนธรรมดา องค์ไหนออกมาจากสกุลใดก็ไปบำเพ็ญในป่าในเขา หลังจากได้รับพระโอวาทจากพระพุทธเจ้าแล้ว เดี่ยวองค์นั้นสำเร็จพระอรหันต์อยู่ที่นั่น องค์นั้นสำเร็จอยู่ปานนั้น อยู่ในเขาภูกันนั้น อยู่ในท่าเลนี้ มีแต่ที่สงบสัจ

การประกอบความพากเพียรของท่านทำอย่างเอาจริงเอาจัง เป็นเนื้อเป็นหนังเอาเป็นเอาตายเข้าว่าจริง ๆ ท่านไม่ทำเหลาะ ๆ แหละ ๆ เล่น ๆ ลูบ ๆ คลำ ๆ เหมือน

อย่างเราทั้งหลายทำกัน ผลของท่านแสดงออกมาเป็นความอัศจรรย์ เป็นพระอรหันต์
วิเศษๆ นี่ละมันถึงใจ

ที่นี้จิตเลยมุ่งมั่นถึงอรหันต์บุคคล อยากเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในสมัยปัจจุบัน
นี้ คิดย่ำลงอีกว่า เอ้า ขอให้แน่ใจเถอะว่าในธรรมนี้มีมรรคผลนิพพานยังมีอยู่ แล้วเราจะ
เอาให้ได้ ไม่ได้เอาตาย มีเท่านั้นไม่มีอย่างอื่น ขอให้มิผู้หนึ่งผู้ใด ครูบาอาจารย์องค์ใด
หรือผู้ใดก็ตามมาชี้แจงแสดงให้เราทราบ ว่ามรรคผลนิพพานยังมีอยู่เป็นที่ถึงใจเรา
แล้ว นั้นละการปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานจะทำให้ถึงใจ เอา ให้ตายไม่ตายให้รู้ มีเท่า
นั้น

พอออกจากเรียนแล้วจึงโดดฝั่งเลย อยู่ต่อไปไม่ได้ ก็เรียนประโยคสามจบแล้วนี้
เรียนประโยคสี่ก็ผิดละซิจะว่าไง เรียนไปสอบไปก็ยิ่งผิด มันผิด ผืนเรียนต่อไปไม่ได้ ถ้า
ลงคำสัตย์ได้ตั้งขนาดนั้นแล้ว ไม่มีอะไรใหญ่ยิ่งกว่าคำสัตย์ ให้ตายเสียดีกว่าถ้าลงคำ
สัตย์ได้ขาดไป นิสัยของเราเป็นอย่างนั้นมาตั้งเดิม

จึงต้องขโมยหนีจากสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์องค์ที่อยู่วัดพระศรีมหาธาตุ มุ่งหน้า
ต่อพ่อแม่ครูอาจารย์มั่น พอถึงท่านเท่านั้น ท่านชี้แจงแสดงเรื่องอะไร ไม่ว่าจะดูท่านทาง
ตา ฟังท่านทางหู อะไรไม่มีตลาดมีเคลื่อนจากหลักธรรมหลักวินัย พุดอะไรตรงไปตรง
มา เป้งๆ ใจออกอุทานว่า โอโฮ นี่ละอาจารย์ของเรา นั้นลงละ แสดงเรื่องมรรคผล
นิพพาน ไม่รู้เอามาจากไหน ถอดออกมาจากหัวใจเหมือนว่า นี่นะๆ มรรคผลนิพพาน
เห็นใหม่ เหมือนกับทำทนายอยู่ตลอดเวลาในการแสดงด้วย ทำทนายความจริงจังของท่าน
ทำทนายด้วยความจริงของธรรม

ความจริงจังของท่านก็หมายถึงท่านเป็นผู้รู้ผู้เห็นเอง ไม่ใช่ผู้อื่นผู้ใดเป็นผู้เห็น
แล้วท่านหยิบยืมมาพูดมาเทศน์ให้เราฟังนี้ ท่านเป็นผู้รู้เองเห็นเองในธรรมทั้งหลาย
เวลามาแสดงให้เราฟังถึงใจ พอเข้าถึงใจแล้วที่นี้เราจะจริงใหม่ มรรคผลนิพพานจะ
สงสัยอีกไหมที่นี้ ไม่มีทางสงสัย หหมดแล้วเรื่องมรรคผลนิพพาน ยังมีอยู่หรือไม่นั้น
เป็นอันว่าหมดปัญหาแล้วโดยประการทั้งปวง ไม่มีเหลืออยู่แม้เปอร์เซ็นต์เดียวเลย เชื้อ
แน่นว่ามรรคผลนิพพานมีอยู่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เอาละที่นี้เราจะจริงใหม่ จริงซี้ ไม่จริงให้
ตายเสีย อย่าอยู่หน้ากศาสนาและหน้าแผ่นดินต่อไป ตั้งแต่บัดนั้นมาก็พิดกันใหญ่เลย

ฉะนั้น จึงสมบุกสมบันมากในการประกอบความ پاکเพียรของผม ทั้งมีนิสัย
อย่างนี้ด้วย ไปไหนไม่เอาหมู่เอาเพื่อนไปด้วย อยู่คนเดียวติดฝั่งๆ จนกระทั่งได้มาเป็น
ครูเป็นอาจารย์สอนหมู่เพื่อน เพราะนิสัยของเรามั่นนิสัยคนเดียวแท้ๆ ไม่ปรารถนา
เรื่องมักใหญ่ใฝ่สูง มันไม่เคยปรากฏภายในจิตใจว่าอยากเป็นใหญ่เป็นโต อยากเป็นนั่น
เป็นนี่ มีแต่สบายๆ ไปตามประสาป่าอย่างนั้นเอง

การเดินทางจรดถ้อยในวงหมู่เพื่อน เช่น มาอยู่บ้านหนองผืออย่างนี้ ผมจะเดินทางจรดให้หมู่เพื่อนเห็นไม่ได้ โน่น ต้องเวลาส่งตีทุ่มห้าทุ่มล่วงไปแล้ว หมู่เพื่อนเงียบหมดแล้วถึงจะลงเดินทางจรด กลางวันก็เข้าไปอยู่ในป่าโน่น ถ้าวันไหนออกมาแต่วัน เช่น ทำโมงเย็นออกมาอย่างนี้ ก็เข้านั่งสมาธิเสียในกุฏิ จนกระทั่งหมู่เพื่อนเงียบไปหมดแล้วถึงจะลงทางจรด เป็นนิสัยอย่างนั้นมาตั้งเดิม ไม่ให้ใครมาเห็นการประกอบความเพียรของเราว่ามากน้อยขนาดไหน แต่ธรรมดาใครก็รู้ ทางจรดจนเป็นขุมเป็นเหวไปใครจะไม่รู้ เดินทางจรดก็ชั่วโมงมันถึงจะเป็นขนาดนั้น อยู่ในป่าก็ได้อยู่ภายในวัดก็ตีมองดูก็รู้ แต่หากนิสัยเป็นอย่างนั้น ถ้าภาษาอีสานเขานิสัย คนหลักความ ลักๆ ลอบๆ ทำอยู่คนเดียว แต่เรามันไม่สนิทใจที่จะทำความเพียรให้ใครๆ เห็นอย่างโจ่งแจ้ง

แต่อะไรจะบังคับบัญชายากยิ่งกว่าจิตไม่มี ถึงยังงี้ก็ตามไม่หนีความมุ่งมั่น ไม่หนีความฝึกความทรมาณไปได้ ต้องเอาจริงเอาจังกับจิต กิเลสมันเอาเรามันเอาจริงเอาจัง ทำไมเราเวลาจะแก้กิเลสไม่จริงไม่จัง มันจะทันกันหรือ ต้องคิดข้อนี้เสมอผู้ปฏิบัติธรรมะ นี้ก็ได้ทำมาแล้วจึงได้มาสอนหมู่เพื่อน ความเข้มแข็งนั้นแหละเป็นสิ่งที่ทำให้กิเลสค่อยหลุดลอยไปโดยลำดับ แต่ความท้อถอยอ่อนแอนี้ไม่มีทาง นอกจากเป็นการเพิ่มกิเลสเท่านั้น จงจำไว้อย่างถึงใจ

อย่าไปสงสัยว่ากิเลสจะหมดไปตามอหยาตัย ประกอบความเพียรก็ตามอหยาตัย ตามอหยาตัยนั้นเป็นอหยาตัยกิเลส กิเลสลากไว้ตึงไว้ไม่ให้เดิน ไม่ให้นั่ง ไม่ให้มีสติตั้งเผอเรออยู่ตลอดเวลา นั้นเรื่องของกิเลสเป็นอย่างนั้น เรื่องของธรรมต้องเป็นผู้เข้มแข็ง

อยู่ที่ไหนให้มีสติเสมอ นี้พูดอยู่เสมอ เราเห็นคุณค่าของสติมากทีเดียว สติเป็นธรรมสำคัญมากในการที่จะให้งานไหนจักรตัวใดวังหมุนตัว ก็ต้องให้จักรตัวสตินี้หมุนไปก่อน สติต้องเป็นผู้ควบคุมงาน งานมีกี่มากน้อยที่จะทำ หนักเบาขนาดไหน มีคนงานกี่คน ต้องมีคนคุมคนหนึ่งจนได้เป็นอย่างน้อย นี้ต้องมีสติเป็นเครื่องควบคุมงานของตน อย่าท้อถอยอ่อนแอ

ไปไหนก็ตามอย่าไปหวังอะไรๆ กับโลกอันนี้ โลกนี้เราทราบอย่างถึงใจว่า โลกอนิจจัง รอบโลกธาตุ เต็มไปหมด ไม่มีสิ่งใดที่จะเว้นจากความเป็นอนิจจัง ทุกข์ อนัตตา ไปได้ เมื่อความเป็นอนิจจัง ทุกข์ อนัตตา มีอยู่ในสถานที่ใด สถานที่นั้นไม่เป็นพื้นเป็นไฟจะเป็นอะไร ไว้อีกกันได้ที่ไหน สิ่งที่เป็นน้ำให้ความร่มเย็นแก่เรา คือน้ำอรรถมน้ำธรรม ให้แรงเข้าไปความพากเพียร ให้จริงให้จัง ให้มีสติอยู่กับงานตลอดไป อย่าเสียตายความพลั้งเผลอว่าจะให้เราวิเศษวิโส นอกจากพาให้จมมทุกข์

เดินจงกรมก็ให้มีสติ อย่าไปสนใจกับเรื่องอื่นใดว่าจะมีคุณค่ามีราคา อย่าไปเพลากับความคิดความปรุงในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องโลกเรื่องสงสารที่เคยเป็นมาแล้วในอดีตที่ดี ที่จะเป็นไปในอนาคตที่ดี หรือมันเอาเรื่องอดีตมาอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ดี มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งมวล ทั้งๆ ที่เราเดินจงกรมอยู่นั้นแหละ นั่งสมาธิภาวนานั้นแหละ แต่กิเลสมันทำงานอยู่บนหัวใจเรา ตัวสมุทัยได้แก่ความคิดความปรุงแต่ง เรื่องอดีตอนาคตวุ่นไปหมด ถ้าคิดไปเพื่อความวุ่นเช่นนั้นไม่ใช่ทาง เป็นเรื่องการส่งเสริมกิเลสหรือสั่งสมกิเลสขึ้นอีก

ต้องอาศัยหลักปัจจุบัน คือ สติ ตัดความเสียดาย ความหวังโยอาลัยทั้งหมดในเรื่องอดีตซึ่งเป็นโลกล้วนๆ เรื่องอนาคตถ้าเป็นโลกล้วนๆ เมื่ออดีตเป็นโลกล้วนๆ อนาคตมันก็ต้องเป็นโลกล้วนๆ เหมือนกัน ขาดสติเป็นไปได้อัตโนมัติตอนอนาคต หมุนตัวอยู่ในหัวใจนั้นแหละ ให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก ถ้าสติจ่อลงตรงไหนปัจจุบันมีอยู่ตรงนั้น เราหักห้ามกันได้ตรงนั้น เคยหักห้ามมาแล้วนี่ไม่ใช่มาสอนหมู่เพื่อนเฉยๆ เคยฟาดกันลงบางครั้งถึงน้ำตาร่วงก็มี จนกิเลสมันท้วงติงเราว่า เฮ้อ เอาถึงขนาดนี้เขี้ยวหรือ ถ้าไม่ถึงขนาดนี้ก็กิเลสมันจะหลุดลอยไปหรือ ว่าอะไรเพียงน้ำตาร่วงเท่านั้นวะ ตายก็ยังไม่ถอยนี่ อย่ามาพูดเลยเพียงน้ำตาร่วง เพียงกินเผ็ดน้ำตามันก็ร่วงไม่เห็นได้เรื่องอะไร ถูกควั่นไฟมันก็ร่วง หัวเราะมันก็ร่วง ร้องไห้มันก็ร่วง มันได้เรื่องอะไร ประสาหน้าตา น้ำไม่เป็นที่ทางก็คือน้ำตานั่นเอง ผู้จะฆ่ากิเลสไปสนใจเสียดายน้ำตาอะไรกัน เรื่องจริงเรื่องจังที่จะเป็นสาระแก่นสารแก่ตัวคืออะไร มันเหนือเรื่องเหล่านี้เป็นไหนๆ ฟาดกันลงไปให้หนักมือผู้ปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดนะ อย่าฟังเสียงกิเลสยิ่งกว่าเสียงธรรม

เราเห็นโทษเรื่องความเกือบก้อนวุ่นวายกับหมู่คณะ ในเวลาอยู่ศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์ มาทำทะเลาะๆ แหละๆ ให้เห็นต่อหน้าต่อตา เคยเห็นมาแล้วอย่าให้เห็นอีกนะ นี่ได้เห็นมาแล้วต่อหน้าต่อตา ถึงขนาดที่เคยพูดกันอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยกับหมู่คณะในเวลานั้น มันก็เป็นอย่างที่ว่าไม่เห็นผิดไปนี้ เวลาอยู่กับครูบาอาจารย์มันซ่อนเล็บนะ มันไม่กางเล็บออกมา แต่ก็เห็นเล็บที่ซ่อนอยู่จนได้นั้นแหละ

เวลาปราศจากครูบาอาจารย์หรือห่างเหินจากครูบาอาจารย์ไปแล้ว มันจะกางเล็บออกเล่นเต็มเพลงนั้นแหละ "เพลงของกิเลส" นะ ใครมีของดิบของดีอยู่ในอุ้งเล็บที่เข้าใจว่าวิเศษวิโสยิ่งงี้ ก็จะนำออกแสดงให้เต็มภูมินั้นแหละ ทั้งๆ ที่มันไม่วิเศษ คอยดูก็รู้กัน แล้วมันก็เป็นแล้วอย่างทุกวันนี้ นี่ถึงว่าไม่อยากพบไม่อยากเห็นอีก กลัวออกแตกตาย

มีจำนวนมากจำนวนน้อย ใครอย่าถือใครเป็นตัวอย่างนอกเหนือไปจากหลักธรรม ธรรมเท่านั้นที่จะทำให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข สันติสุขในหมู่คณะด้วยกัน อย่าเข้าใจว่าเรียนมากรู้มาก อย่าเข้าใจว่ามีฐานะดี อย่าเข้าใจว่าเป็นคนชั้นนั้นชั้นนี้ น่าเกรงขาม มีสง่าราศี ซึ่งเป็นเรื่องของโลกเสกสรรกันตามอำนาจของวิญญาน อย่างนำเข้ามาเกี่ยวข้องในวงของพระซึ่งมีแต่ธรรม คือ ความถูกต้องดีงามล้วน ๆ เอาตรงนั้นเป็นแบบฉบับของผู้จะหนีทุกข์คือวิญญาน

อยู่ด้วยกันใครพูดให้ฟังโดยเหตุโดยผล ผู้พูดก็ให้พูดโดยเหตุโดยผล ผู้ฟังฟังหาความจริง อย่าฟังหาเอาเรื่องความมาทะเลาะกัน อย่าฟังเอาทิฐิมานะ เมื่อทิฐิมานะมันเกิดขึ้นภายในใจแล้ว มันอัดอั้นตันใจในหัวใจตัวเอง เต็มมันก็กระเด็นออกมา ระเบิดออกมา ทะลักออกมาให้ได้รับความกระทบกระเทือนต่อเพื่อนฝูงด้วยกันจำนวนมากน้อยจนได้

วงปฏิบัตินี้ต้องเป็นเหมือนอวัยวะเดียวกัน มันถึงอยู่กันได้ด้วยความผาสุก ถ้าไม่เหมือนอวัยวะเดียวกันแล้วอยู่ด้วยกันไม่ได้ ธรรมนั้นแหละที่จะทำให้จิตใจของแต่ละท่านแต่ละองค์ที่อยู่จำนวนมากนี้ ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยความสัตย์ ความจริง ด้วยความมุ่งธรรมมุ่งธรรม ไม่ใช่อะไรจะพาให้รวม อย่างอื่นอย่าเอาเข้ามาเกี่ยวข้อง

แม้แต่ผมเองผู้ปกครองหมู่เพื่อนอยู่ที่นี้ ที่หมู่เพื่อนเสกสรรปั้นยอว่าเป็นครูเป็นอาจารย์ เข้ามาอาศัยให้แนะนำตักเตือนสั่งสอน ผมก็ไม่เคยถืออำนาจวาสนาให้นอกเหนือไปจากหลักธรรมหลักวินัยนี้เลย ผมประกาศตัวต่อหมู่เพื่อนอยู่เสมอ ถ้าผมผิดแล้ว ให้ว่าได้เลยไม่ต้องเกรงอกเกรงใจ เพราะธรรมเหนือผมนี้ ท่านผู้นำธรรมมาตักเตือนสั่งสอนผม ผมจะไปขัดข้องหาสมบัติอะไร ถ้าขัดข้องก็ไม่ใช่ธรรม ก็ไม่ควรจะอยู่กับหมู่กับเพื่อนต่อไปละซิ สอนหมู่เพื่อนเพื่อประโยชน์อะไรเจ้าของไม่เป็นธรรมถือทิฐิมานะ เอาทิฐิมานะมาเหยียบย่ำทำลายธรรม แล้วจะสอนหมู่เพื่อนให้เป็นสิริมงคลได้ยังไง นี่เราตระหนักเสมอในใจของเรา เราจะให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้ทั้งในตัวเราและในวงคณะที่อยู่ร่วมกัน ฉะนั้นการสอนหมู่เพื่อนที่อยู่ด้วยกัน ตนเองก็ฟังปฏิบัติอย่างนั้น โดยถือหลักธรรมเป็นสำคัญ และให้อภัยกันเสมอ เมตตากันเป็นพื้นฐาน

อย่ามองกันในแง่ร้าย ให้มองกันในแง่เหตุผลและเมตตาต่อกันเสมอ เพราะคนเราความรู้และอัธยาศัยใจคอไม่เหมือนกัน ผู้มีความรู้มากก็มี ความรู้น้อยก็มี ผู้ใจผู้ฉลาดมีลับปนกันไป ผู้หยาบผู้ละเอียดมี ให้ต่างคนต่างระมัดระวัง สิ่งใดที่มีอยู่ในตัวเรา ยิ่งสิ่งใดที่เป็นภัยต่อหมู่เพื่อนด้วยแล้ว ให้ระมัดระวังและกำจัดให้ได้ อย่าหวังไว้

เผาตัวเองและวางคณะ และอย่าแสดงออกมาเป็นอันขาด ซึ่งเป็นการขายตัวอย่างเลวร้ายที่สุดให้อภัยไม่ได้เลย นี่แหละคือหลักของการปกครอง ของการอยู่ร่วมกันเป็น อย่างนี้ จึงต้องได้ระมัดระวังเสมอ ประมาทไม่ได้ตลอดไป

และเคยพูดเสมอว่าการปกครองเป็นของสำคัญ ไม่ใช่มีเท่าไรมาเท่าไรก็เอ้อ ๆ อยุ่ไป ๆ มันไม่ใช่อย่างนั้น ต่างคนต่างหามต่างคนต่างหาภิเลสเต็มหัวใจมาด้วยกันทุกคน เพราะเป็นปฤชนคนมีภิเลส ทำไมจะไม่หาภิเลสหาภิเลสมาเต็มหัวใจละ และภิเลสมันเคยลงกับอะไรที่ไหนเมื่อไหร่ กับธรรมมันยังต่อสู้อยู่ แม้จะแพ้ธรรมมันยังไม่ยอมถอยง่าย ๆ สู้จนมันตายหลายลงไปหมดทุกตัว เรื่องของมันกับธรรมจึงยุติ แม้ขนาดมันตายต่อหน้าต่อตาของธรรม มีสติปัญญาเป็นต้น มันยังไม่ยอมออกปากพูดว่ายอมแพ้เลย ฟังซิ

ภิเลสมันไม่กลัวอะไรนอกเหนือไปจากธรรม เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยธรรม คือ สติเป็นสำคัญ ปัญญาเป็นเครื่องไตร่ตรองทดสอบพิจารณา เบิกทางเดินไปเพื่อความสงบเย็นใจแก่ตนเอง

ทางการปฏิบัติก็เอาให้จริงจัง อย่าหละ ๆ หละ ๆ อย่าเล่น อย่าสำคัญว่าวันคืนเดือนปีเป็นของมีค่ามีราคา มันมีค่ามีราคาที่ไหน มีดกับแจ็กเอาราคำราคามาจากไหน สถานที่โลกอันนี้ก็แค่แผ่นดิน ไปที่ไหนอยู่ที่ไหนก็อยู่แผ่นดิน ใครสูงใครต่ำที่ ไหนก็อยู่กับแผ่นดินด้วยกันนี้ ใครจะวิเศษวิโสไปที่ไหนถ้าไม่ทำจิตใจให้วิเศษวิโสด้วยธรรม ซึ่งเป็นของประเสริฐอยู่แล้ว และเป็นของคู่ควรกับใจ นอกนั้นไม่มีสิ่งใดคู่ควรกับใจเป็นภษณะอันเหมาะสมอย่างยิ่งกับธรรม มีเท่านั้น ให้พากันสนใจตั้งหลักตั้งเกณฑ์ลงให้ดี

จิตใจอย่างน้อยให้ได้รับความสงบ ทำไมจะสงบไม่ได้ เราฝึกฝนอบรมใจด้วยธรรมเพื่อความสงบ พระพุทธเจ้าสงบได้ด้วยธรรม ระวังได้ด้วยธรรม ปราบภิเลสให้ฉิบหายวายปวงไปได้ด้วยธรรม พระสงฆ์สาวกที่เราถือเป็นสรณะ ท่านก็ทุกข์ลำบาก เพราะการปราบภิเลส ด้วยอรรธด้วยธรรมเหมือนกัน การเข้าสู่สงครามจะไม่ทุกข์ได้ อย่างไร ต้องทุกข์ด้วยกัน จนได้เป็นพระอรหันต์ขึ้นมา ใจบริสุทธิ์พุทธโธเหมือนพระพุทธรเจ้า เป็นแต่เพียงไม่เรียกศาสดา ส่วนความบริสุทธิ์นั้นเสมอกัน เหมือนกันหมด แต่อ่านจวาสนาความลึกตื้นหนาบางนั้น ต่างกันกับพระพุทธรเจ้า แต่อย่างไรก็ตาม นตฺถิ เสยฺโย ปาปิโย หากความยิ่งความหย่อนต่างกันไม่มีในความบริสุทธิ์ นั้นแลครุของพวกเรา สรณะของพวกเราท่านดำเนินอย่างนั้น ต้องยอมรับ คือรับมาเป็นคติเตือนใจตัวเอง อย่าให้ลัดลอะท้อถอย

จิตอย่าให้ตื่นไปไหนได้ เราเป็นผู้ฝึกจิต จะยอมให้จิตตื่นเหยียบหัวเราไปต่อหน้าต่อตามีเหรอ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ใช่คนปฏิบัติ กิเลสรุนแรงขนาดไหน เราก็รุนแรงขนาดนั้น เอ้า เป็นก็เป็นตายก็ตาย กิเลสมันคือขนาดไหนไม่กินก็ได้ข้าวนี้วะ มีแต่ทำอะไรก็ทรมานมัน เอาจนอยู่หมัดนั้นแหละสนใจ

พระพุทธเจ้าท่านยกอุปมาเรื่องนายสารตีฝึกหัดม้า ม้ามีถึงสี่ประเภท ประเภทที่หนึ่ง เยี่ยม เกือบจะพูดได้ว่าเป็นประเภทอาชาไนย ฝึกได้ง่าย ใช้ได้ประโยชน์มากมาย รวดเร็วทันใจ ประเภทที่สอง ลดกันลงมา ประเภทที่สาม ฝึกยากพอประมาณ แต่ไม่ได้หนักหนานัก พอฝึกได้ทำประโยชน์ได้ ประเภทที่สี่ ไม่ได้เรื่องเลย ต้องฆ่า นายสารตีว่า เพราะไม่เกิดประโยชน์

เราตถาคตก็เหมือนกัน พอถึงตอนสุดท้ายก็บอกเราตถาคตก็ฆ่า เอ๊ะ พระพุทธเจ้าฆ่าได้ยังไง พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาไม่ได้ไปฆ่าสัตว์ ก็ชักสะพานยังงี้ละ ท่านว่า ปทปรมะ มีดแปดทิศแปดด้านเหมือนไม่มีหูมีตา ใจก็มีแต่ความมืดบอดอยู่ในนั้น จะสอนให้เป็นอรรถเป็นธรรม รู้ธรรมรู้ธรรม รู้บาปบุญคุณโทษได้อย่างไร ก็เหมือนกับคนตายแล้วทั้งๆ ที่มีชีวิตอยู่นั้นแล นั้นจึงชักสะพานไม่สอนให้เสียเวลาและอรรถธรรมไปเปล่าๆ อ้อ ฆ่าอย่างนั้น เทียบกันกับสารตีฝึกหัดม้าสี่ประเภท

เราไม่ใช่ประเภทปทปรมะนี่นา เป็นประเภทที่ฝึกฝนอบรมได้ แต่เอาให้หนักหน่อย ให้มันได้ ฝึกเรา เราฝึกคนอื่นว่าคนอื่นยังมีเหตุมีอะไรๆ ภายในใจ ตัวเราเองผู้ว่าก็ยังมีอาการเกรงอกเกรงใจกันบ้าง เราเองฝึกทรมานเรานี่ เอาให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยอย่างใจหวังนั้นเลย ไม่ได้เกรงอกเกรงใจตัวเอง เพราะเห็นว่ากิเลสคือตัวแสบที่ขวางตัวเองต่างหาก ไม่ใช่เราขวางเรา กิเลสขวางเรา เราต้องสู้ เอาให้จริงให้จังให้พังทลาย จะได้ชมตัวเองว่าเก่งจริง สมนามว่านักบวชคือนักรบ

ถ้าลงได้ตั้งทำสู้กันขนาดนั้นแล้ว ยิ่งงิเลสก็ต้องหมอบให้เห็น ใจสงบจนได้เห็นไหมเขาอยู่ในโลก เคยพูดให้ฟังเสมอ โลกนี้หมุนไปตามสิ่งที่ชอบใจทั้งนั้นแหละ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส เป็นสิ่งที่โลกต้องการและรักชอบที่สุดไม่มีวันอึดพอ และโลกก็ได้รับความฉิบหายล่มจม และบ่นเพื่อละเมอกันอยู่ทุกหย่อมหญ้า เพราะสิ่งเหล่านี้เองทำพิษนะ แล้วเราจะเอาคุณค่าอะไรจากสิ่งเหล่านี้

ส่วนผู้เห็นธรรมแล้วไม่มีใครที่จะบ่นนอกจากออกอุทานเท่านั้น อย่างพระมหากัปปินท่านว่า สุขํ วัต สุขํ วัต สุขุหนออๆ นี่ท่านเคยเป็นพระมหากษัตริย์มาก่อน เสด็จออกบวชจนได้เป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแล้วท่านเปล่งอุทานว่า สุขํ วัต สุขํ วัต สุขุหนออๆ นั้น แต่ก่อนท่านอยู่ในพระราชวังไม่เคยเห็นออกอุทานว่า สุขุหนออๆ เวลาเสด็จ

ออกจากสิ่งพัวพันทั้งหลายและสลัดภายในใจออกอีก จนกลายเป็นใจที่บริสุทธิ์แล้ว อยู่ในไหนก็สุขหนอ ๆ สุข วัต สุข วัต

เรา ก็เอาให้ได้ซิ อยู่ในไหนก็ สุข วัต ชี ท่านมหาภิณัมมิได้ผูกขาดนี้ นี้อยู่กับผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติด้วยสติปัญญาอย่างอนใจ นี่แลทางแห่ง สุข วัต อยู่ตรงนี้ ก็เลสจะตายไปด้วยความเพียร หรือกิเลสจะค่อยหมดไปด้วยความเพียร ไม่ได้หมดไปด้วยสิ่งใด ให้ทำความเข้าใจกับตนไว้เสมอ อย่าอ่อนแอในการปฏิบัติ

สมาธิที่เคยได้ยินแต่ชื่อก็จะปรากฏขึ้นที่ใจ มีความสงบเย็นภายในใจ มีความแน่นหนามั่นคงขึ้นที่ใจ ปัญญาเมื่อมีความสงบพอเป็นปากเป็นทางเป็นบาทเป็นฐานแล้ว ให้พิจารณาอย่างี่เกี่ยว อย่าติดสุขในสมาธิ อย่าเข้าใจว่าสมาธิจะทรงคุณค่าให้เป็นของเลอเลิศประเสริฐ เพียงแต่ความสงบทะล่อมกิเลสเข้ามาสู่จตุรรวม เพื่อแยกแ่การถอดถอนด้วยปัญญาเท่านั้นเอง ถ้าไม่ฆ่ามันก็เพ่นพ่านไปได้อีก เมื่อทะล่อมเข้ามาสมควรแล้วก็คลี่คลายออกไปฆ่าที่ละตัวสองตัว เหมือนกับเราไล่สัตว์เข้าคอก แล้วจะฆ่ามันที่ละตัวสองตัว ฆ่าเรื่อย ๆ ฆ่าจนหมดคอกก็ได้เมื่อไล่เข้าคอกแล้ว นี่สมาธิเหมือนกับไล่สัตว์เข้าคอก คือ ไล่กิเลสเข้ามาสู่ความสงบ แล้วคลี่คลายออกไปด้วยปัญญา แยกนั้นแยกนี้ออกพิจารณา

ดูให้เห็นอนิจจังเต็มร่างกายเต็มจิตใจทำไมจะไม่รู้ รูปทั้งรูปนี้มีอาการใดที่ไม่เป็นอนิจจัง ทุกข์ อนตตา เห็นเป็นพื้นอยู่ชัด ๆ อย่างนี้ จะคำนวณความจริงไปไหน อนิจจัง แปรสภาพอยู่ตลอดเวลา ทุกข์ ใครเป็นทุกข์ ก็คือผู้แบกผู้หามอยู่นี้แหละ เวลานี้มันเป็นทุกข์ อะไรจะเป็นทุกข์ นอกจากผู้แบกผู้หามเป็นทุกข์ คือ หัวใจเราเอง เห็นโทษแห่งความหลงของตัวเองที่ไปแบกไปหามแล้วเกิดทุกข์ขึ้นมา อนตตา ปราศจากคำว่า เป็น สัตว์เป็นบุคคล เป็นเราเป็นเขา เป็นของเราของเขาไปหมดแล้ว ภายในร่างกายก็ดี ภายในจิตเจตสิกธรรมที่แสดงออกมาก็ดี ล้วนแล้วแต่ตัว อนิจจัง ทุกข์ อนตตา หากหลงไปตามมัน เจตสิกธรรมที่แสดงมานี้ก็เป็นตัวสมุทัย ก่อตัวเป็นพิษเป็นภัยขึ้นมาแก่เรานั้นแหละ

ถ้าใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญเข้าไป ให้เห็นเป็น อนิจจัง ทุกข์ อนตตา ชัดแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็จะดับไป ๆ ดับไปเรื่อย ๆ ไม่พ้นจากความจริง ขอให้พิจารณาหยั่งสติปัญญาลงไปถึงพื้นฐานแห่งความจริง คือ อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เกิด นี่เป็นความจริงซึ่งเป็นพื้นฐานอยู่ภายในร่างกายจิตใจของเรา ในขั้นนี้ทั้งห้านี้มีอันนี้เป็นพื้นฐานอยู่ตลอดเวลา ที่จะต้องพิจารณาให้เห็นตามความจริงของมัน เรียกว่า ปัญญา

หรือจะพิจารณาเรื่องอสุภะ ก็เอาให้มันเห็นชัด ๆ ชี ในตัวของเรานี้ มันมีชิ้นไหนเป็นของดีที่หอมหวานชวนให้ดม มีที่ตรงไหน แม้แต่ผิวหนังมันก็เหม็นจะว่าไง แล้วเยี่ยม

เข้าไปข้างในมีอะไรอีก หนังสือบางยิ่งกว่ากระดาษ กระดาษยังหนากว่าผิวหนังที่ลอก
ตาเสียอีก พิจารณาเข้าไปซิ อนิจจัง ทุกข์ อนตตา แล้วยังไม่แล้ว ดูความอสุภะอสุภัง ปา
ชาศีลขันธ์ ไม่ทราบว่าเป็นเปิด ว่าไก่ ว่าหมู ว่าวัว ว่าควาย ว่าอะไร เต็มอยู่ในนี้หมดนั่นแหละ
ในปาชาศีลขันธ์นี้ มันรวมอยู่ตรงปาชาศีลขันธ์นี้ เรายังไม่ตาย เอ้า พวกนั้นตายแล้ว เข้ามา
ฝังอยู่ในนี้ เมื่อเราตายแล้วก็ยังเป็นปาชาศีลขันธ์ตาย ดูให้ชัดซิ สติปัญญาไม่มียอมอับจนอยู่ทำไม

แยกส่วนแบ่งส่วนดูให้มันชัด จิตหมุนตัวๆ อยู่กับงานที่ทำ อย่าให้ออกไป
เพ่นพ่าน บังคับให้ได้ ตายก็ตาย ในขณะที่จะประกอบความเพียรก็เหมือนกับขึ้นเวที
ผลไม่ได้เดี่ยวถูกน็อก ชักหรือตายไปเลยไม่เพียงแต่สลบ อันนี้ก็ทำอย่างนั้นนัก
ปฏิบัติ อนิจจัง ก็ให้เห็นอย่างถึงใจ ดูข้างนอกก็เหมือนกัน ทุกข์ อนตตา ดูอันนี้กับข้าง
นอกก็เหมือนกัน ไม่เห็นมีอะไรผิดกัน เพราะโลกนี้เป็นโลก อนิจจัง ทุกข์ อนตตา คำว่า
อสุภะอสุภัง พิจารณาดูเราแล้วก็เหมือนกันอีก

โลกวิทูเป็นคุณสมบัติของสาวกด้วย โลกวิทู คือ รู้แจ้งเห็นจริงภายในภายนอก
เพราะเป็นสภาพเหมือนกันหมด อย่างนี้เรียกว่า โลกวิทู มีได้ทั่วไปในสาวกทั้งหลาย
คือ เป็นคุณสมบัติของสาวกด้วย ส่วนคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าไม่มีแต่เพียงเท่านั้น ยัง
หยั่งทราบความจริงของสิ่งทั้งหลายและสัตว์ทั้งหลายทั่วโลกธาตุอีกด้วย โลกวิทู มี
หลายชั้นหลายตอน

เราไม่ต้องคิดไปโน้นไปนี่กว้างขวางให้เสียเวลา เวลา หน้าที่ของเรามีแต่จะให้
เป็นโลกวิทู รู้แจ้งเห็นจริงในธาตุขันธ์ที่มีอยู่ภายในตัว ที่ถูกกิเลสผูกมัดตรึงอยู่ด้วย
อุปาทาน เพราะความลุ่มหลงนี้เท่านั้น โดยไปสำคัญมั่นหมายเอาเอง ทางท่านบอกไว้
ไม่ยอมไป ชอบปลีกชอบแหวะ ชอบป็นสองข้างทาง หกล้มก้มกราบขนาดไหนก็ยังไม
ยอมถอย ไม่ยอมไปตามทาง นั่นแหละที่เรียกว่า เป็นข้าศึกต่อมัชฌิมาปฏิปทา ฉะนั้น
ต้องฝืนมัน ต่อสู้มันลงไปซิ ถอยเอาประโยชน์อะไร

เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องธาตุเรื่องขันธ์แล้ว กิเลสมันจะไปไหน กิเลสเกิดขึ้นจาก
ความสำคัญ เมื่อแก้ความสำคัญด้วยความจริงแล้ว มันก็ถอนตัวไปๆ ฟาดกันให้สะบั้น
หันแหลกลงไป กิเลสถอนเข้าไปไหน ก็เข้าไปหาจิตดวงเดียวเท่านั้นแหละ เมื่อมันหมด
ที่ยึดที่เกาะเข้าไปโดยลำดับแล้ว เพราะอำนาจของสติปัญญาตีทะลอมเข้าไปๆ วงแคบ
เข้าไปๆ สุดท้ายมันก็ไปกองอยู่ในจิต ปล่อยนิวเคลียร์หย่อนลงในจิตอีกซิ สติปัญญา
อัตโนมัตติอย่างไรละ ธรรมนิวเคลียร์

นิวเคลียร์ หมายถึงอะไร ปริมาณ หมายถึงอะไร จะทำลายข้าศึกวาระสุดท้ายเอา
ชัยชนะ ก็คือ มหาสติ มหาปัญญา ละชิ หยั่งลงไปตรงนั้นให้กิเลสขาดสะบั้นแตก
กระจายไปหมด ที่นี้ภพชาติอยู่ที่ไหน เมื่อกิเลสซึ่งเป็นตัวภพ เป็นตัวให้ก่อภพก่อชาติ

ถูกทำลายลงไปหมดด้วยอำนาจของอาวุธที่ทันสมัยได้แก่ มหาสติ มหาปัญญา แล้ว
ข้าศึกก็หมดเท่านั้นแหละ นี่ผลงานของพระ

งานของผู้ต้องการพ้นจากกองทุกข์ในวัฏสงสาร ไม่ต้องมาเกิดแก่เจ็บตายอีก
คือ งานการประกอบความพากเพียร นับแต่ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ ที่พระ
อุปัชฌายะมอบให้แต่เบื้องต้นจนถึงวาระสุดท้าย ตีแตกกระจายไปหมด งานนั้นแตก
แขนงไปเรื่อย ๆ ตามความฉลาดความสามารถของตัวเอง จะทำงานให้ได้มากและกว้าง
ขวางขนาดไหนได้ทั้งนั้นเมื่อสติปัญญามีแล้ว เอาจนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือเลย สิ้นสุด
วิมุตติพระนิพพานภายในจิตใจ นั่นแหละเรียกว่าเสร็จงาน งานได้ทำสำเร็จแล้ว ไม่ต้อง
ทำเพื่อการถอดถอนกิเลสตัวได้อีก นี่ผลงานของพระ ให้พากันจำให้ถึงใจ ว่างานนี้คือ
งานแท้ของพระเรา

อย่าไปคิดว่าบวชมาแล้วได้ไปก่อนนั้นสร้างนี้ไว้เป็นที่ระลึก สร้างวัดสร้างวาแล้ว
ยังไม่แล้ว สร้างพระพุทธรูปปฏิมากร สร้างโบสถ์ สร้างวิหาร สร้างศาลาโรงธรรม สร้าง
เจดีย์มหาเจดีย์ยุ่งไปหมด ก่อถาวรสถานเมืองยุ่งไปหมดด้วยเงินด้วยทอง ว่าเป็นงานเนื้อ
งานหนังของพระ ว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ นั่นมันเป็นงานของประชาชนเป็น
ส่วนใหญ่จะชวนชวายเป็น นั่นเป็นมรรคขั้นหยาบสำหรับประชาชนที่อยู่ในฐานะจะทำได้
เพราะเกี่ยวกับสมบัติเงินทอง ส่วน สัมมาสังกัปปะ ชั้นละเอียดที่จะฆ่ากิเลสภายในจิตใจ
เลยกลายเป็น มิจฉาสังกัปปะ ในมรรคส่วนละเอียดไปเสียโดยไม่รู้สึกรู้ตัว เพราะ
ความกังวลลุ่มวาย ขยายกิเลสให้ออกวิ่งเพ่นพ่านเข้าบ้านเข้าเมือง กันไม่ติดพันกุฎีแต่
ละวันเวลาที่ผ่านไป ย่นเข้ามาซิ ถ้าอยากทราบที่หลบซ่อนของกิเลสด้วยความฉลาดตาม
องค์มรรคจริง ๆ

สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เห็นอะไรเห็นชอบ ให้เห็นชอบตามงานที่ท่านสอน
ไว้ชื่อว่า เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มันคืออะไร หยั่งลงไปทั้ง อนิจจัง ทุกขัง อนตตา
หยั่งลงไปทั้งอสุภะอสุภัง ให้เห็นชอบตามที่ท่านสอนไว้ซึ่ง งานเพื่อความเห็นชอบ
อย่างแท้จริงอยู่ตรงนี้ก่อนอื่น

สัมมาสังกัปปะ ความดำริเพื่อออกจากเครื่องผูกพัน อะไรเป็นเครื่องผูกพัน ก็
ความหลงสิ่งเหล่านี้แหละเป็นเครื่องผูกพัน พิจารณาให้เข้าใจด้วยปัญญาแล้วมันถอน
ตัวเองโดยไม่ต้องบังคับขับไสแหละ

สัมมากัมมันตะ เติบงกรรมบ้าง นั่งสมาธิภาวนาบ้าง อยู่ในท่าใดอิริยาบถใด มี
แต่การทำงานด้วยความมีสติ เพื่อการถอดถอนกิเลสโดยถ่ายเดียว นั่นแหละ
สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ด้วยอารมณ์อันเป็นธรรมของจิต อย่าไปคิดอารมณ์ที่เป็นพิษเป็นภัยขึ้นมาเผาตนเอง มีแต่อารมณ์แห่งอรรถแห่งธรรมเป็นเครื่องถอดถอนกิเลส เป็นเครื่องเลี้ยงจิตใจให้มีความรื่นเริงบันเทิง มีความสงบเย็นใจ มีความสง่าผ่าเผย มีความฉลาดรอบตัว ไม่นำอารมณ์อันเป็นพิษเข้าสู่ใจ นั่นแลสัมมาอาชีวะแท้

สัมมาวายามะ เพียรชอบ ท่านก็บอกว่าเพียรในที่สี่สถาน เพียรละบาป บำเพ็ญบุญ เพียรป้องกันบาปที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละกิเลสที่มันเกิดขึ้นแล้วให้มันดับไป แล้วอบรมธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับลำดับไป ไม่ให้เสื่อมเสียไป ปธาน ความเพียรเสียอย่าง ท่านก็พูดไว้แล้ว

สัมมาสติ ระลึกรู้ที่ไหน ท่านบอก ถ้าจะไปทางสติปัฏฐานสี่ก็ระลึกอยู่ในกาย กายะ กายานุปัสสี วิหริติ. อธิ ภิกขุ อชฺชุตตฺตฺวา กายะ กายานุปัสสี วิหริติ, พหิทฺธา วา กายะ กายานุปัสสี วิหริติ. อชฺชุตตฺตฺพหิทฺธา วา กายะ กายานุปัสสี วิหริติ, สมุทฺถมฺมานุปัสสี วา กายสมฺมึ วิหริติ, วยธมฺมานุปัสสี วา กายสมฺมึ วิหริติ, สมุทฺถวยธมฺมานุปัสสี วา กายสมฺมึ วิหริติ. พิจารณากายในกายไปเรื่อย กายนอกก็มี กายในก็มี พิจารณาให้เห็นกายนอกก็ดี เห็นกายในก็ดี พิจารณาเห็นกายในกายของตัวเองก็ดี ไล้ลงไปโดยลำดับๆ เมื่อเห็นแล้วก็อยู่ อยู่ด้วยความสงบสุขๆ นี้เรียกว่า พิจารณากายในกาย

ในบทสุดท้ายท่านยืนยันเข้ามาว่า อตฺถิ กาโยติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, ยาวเทว ญฺาณมตฺตตาย ปติสฺสติมตฺตตาย. อนิสฺสลิโต จ วิหริติ น จ กิณฺจ โลกิ อูปาธิยติ. เอวฺ โข ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหริติ. ท่านพูดถึงเรื่องสติหยั่งลงไหน หยั่งลงกาย ถ้าจะพิจารณากายพิจารณาจริงๆ ให้มีสติรู้อยู่กับกายเท่านั้น สติควบคุมอยู่กับกายนี้เท่านั้น จะแยกไปส่วนใดอวัยวะใดแฉกใดของกาย ให้มีสติสืบเนื่องไปโดยลำดับ

แล้วพิจารณาเวทนามีเหมือนกัน ให้สติติดแนบไปกับงานเลย ให้มีความรู้อยู่จำเพาะกับเวทนาเท่านั้น ไม่ให้แยกให้แยะไปไหน

เรื่องธรรมเรื่องจิตก็เหมือนกันกับกาย เวทนา ไม่ผิดกันอะไรเลย ลงอันเดียวกัน อตฺถิ กาโยติ, อตฺถิ เวทนาติ, อตฺถิ จิตฺตฺนฺติ, อตฺถิ ธมฺมาติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ. เหมือนกันนั่นแหละ ลงอันเดียวกันๆ กันหมด คือ สติให้ระลึกอยู่ในสถานที่นี้ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งก็ตาม ให้จริงจังในสถานที่พึงเป็นที่ระลึกของสติ นี้เรียกว่าระลึกชอบและถูกต้องด้วย หากความผิดเพี้ยนไปไม่ได้เลย

หรือจะพิจารณาถึงเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มันก็อยู่ในวงสติปัฏฐานสี่อันเดียวกัน พูดอะไรก็เหมือนกัน เหมือนกับดูข้างหน้าข้างหลังของคนๆ เดียวนั่นแหละ

ข้างหลังก็ของคน ๆ นั้นเสีย ข้างหน้าก็ของคน ๆ นั้นเสีย ข้างซ้ายข้างขวาก็ของคน ๆ นั้นเสีย คน ๆ เดียวนั้นแหละ วงสังขธรรมเหมือนกัน พิจารณาให้จริงจัง สำคัญอยู่ที่สติผู้ตามรับรู้งานนั้น ๆ นี้แต่ก่อนก็ไม่เหมือนทุกวันนี้ มาพิจารณามันย้อนไปทุกแห่งทุกหนนั้นแหละตามประสีประสาของเรา นี่อ่านดู สติปฏิฐาน นี่แล้วกำหนดตาม แหมจิตมันคล้อยตาม

ตามความรู้สึกของผม ผมพูดตามความจริงทางการปฏิบัติมา อนัตตลักษณะสูตร จิตใจยังขัดกัน มันเป็นจริง ๆ ผมจึงทำความเข้าใจเอาว่า ผู้รจนานี้อาจตัดออกเสียตอนใดตอนหนึ่ง หรือจะว่าเทศน์ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ปกิณกะอะไรอย่างที่ท่านว่าซ้ำ ๆ ซาก ๆ เลยชี้แจง ท่านย่อเอาย่อ ๆ เสียบ้าง

จะพูดไปตามแถว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันก็ไม่เหนื่อจิต ต้องไปเข้าจิตจนได้อยู่โดยดี รูปสุสมิปี นิพพิหนฺตติ, เวทนายปี นิพพิหนฺตติ, สณฺญายปี นิพพิหนฺตติ, สงฺขารेषุปี นิพพิหนฺตติ, วิญญาณสมิปี นิพพิหนฺตติ. เบื่อหน่ายในรูป ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นิพพิหนฺต วิรชชติ. ย่อมคลายกำหนด เมื่อคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ญาณความรู้แจ้งว่าจิตหลุดพ้นแล้วย่อมมี

เวลาเรามาเทียบมาพิจารณาตามนี้ มันไปไม่ได้ เมื่อไปถึงแค่ขั้นห้า คือรู้เท่าขั้นห้าพูดง่าย ๆ รู้เท่าในขั้นห้า คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือเบื่อหน่ายก็หมายถึงความเห็นโทษของมันอย่างชัดเจนนั่นเอง จะว่าการพิจารณานั้นเห็นชัด จากเห็นโทษแล้วก็เห็นเป็นความจริงแต่ละอย่าง ๆ แล้ว มันยังไม่แล้ว

การพิจารณาเห็นความจริงแต่ละอย่าง ๆ ไม่ยึดถือแล้ว มันวิ่งเข้าไปถึงใจ ไปยึดอยู่ในใจจนได้ เมื่อกิเลสวิ่งเข้าไปอยู่ที่ใจ ความยึดมั่นถือมั่นมันยังมีอยู่ที่ใจนั้นอีก จึงต้องพิจารณาพาดฟันลงในจิตอีกทีหนึ่ง จนกิเลสในจิตพังทลายลงไปแล้วมันถึงหมดปัญหา นี่ละการปฏิบัติของเรามันชัดตรงนี้ เราเคยแยม ๆ ถามพวกปฏิบัติทั้งหลาย พูดไปแบบสุ่ม ๆ เดาะ ๆ เราชี้แจงพูดและฟังเลยหยุดเสีย

ที่หาที่ค้ำไม่ได้ก็คือ อาทิตตปริยายสูตร นี่เราค้นไม่ได้เลย การปฏิบัติเวลาเอาสูตรนี้มาเทียบเคียงกันแล้ว กราบสนิท คือมันลงได้อย่างสนิท อะไร ๆ ท่านก็ว่าไปอย่างละเอียด จกฺขุสมิปี นิพพิหนฺตติ, รูปेषุปี นิพพิหนฺตติ, จกฺขุวิญญาณेषุปี นิพพิหนฺตติ, จกฺขุสมุผลเสปี นิพพิหนฺตติ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมุผลสฺสพจฺจยา อูปฺปชชติ เวทยิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสุขํ วา, ตสมิปี นิพพิหนฺตติ. คือเบื่อหน่ายในตา แล้วก็เบื่อหน่ายในรูป เบื่อหน่ายในวิญญาณที่เกิดจากนี้ เบื่อหน่ายในสัมผัส ในเวทนา สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี ไม่สุข ไม่ทุกข์ก็ดี นี่เราจะสรุปไปเลย คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ธรรมารมณ์ เป็นคู่ ๆ กันไป

เมื่อเป้าหมายในตาก็เป้าหมายในรูป เป้าหมายในหูก็เป้าหมายในเสียง ออกไปอย่างนี้เลย ตลอดถึงความสัมผัสที่เกิดเวทนา เป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นเฉยๆ เป้าหมายเป็นลำดับๆ สุดท้าย มนัสสมิปี นิพพิหนุติ นั้นตรงนี้แหละเป้าหมายในจิต ธมฺเมสุปี นิพพิหนุติ เป้าหมายในธรรมารมณฺ์ที่เกิดภายในจิต ออกจากนั้นก็เป้าหมายทั้งเวทนา สุขทุกข์ไปเรื่อย ๆ จนไม่มีอะไรเหลือเลย

เป้าหมายในจิตแล้วยังเป้าหมายสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับจิต ทั้งจิตแสดงออกมาเป็นผล คือเป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นเฉยๆ ออกจากนั้นพอเสร็จแล้วก็ นิพพิหนุติ วิรชชติ แล้วก็เรื่อยไปจนตลอดสาย วิวราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสมิปี วิมุตฺตมิตติ ญาณ โหติ, ชีณาชาติ, วุสิตํ พุรหมฺจริยํ, กตํ กรณิยํ, ไปเรื่อย อันนั้นเหมือนกัน แต่สำคัญไปลงที่จิตนะ ชี

จิตเป็นของสำคัญ เป็นที่รวมของกิเลสทุกประเภท จะพิจารณาประเภทใดก็ตามลงไปอยู่ที่นั่นหมด หลักปฏิบัติเป็นอย่างไร นี่เราพูดจริงๆ เราพูดอย่างอาจหาญ เพราะเราปฏิบัติมาอย่างนั้น เวลาปฏิบัติมันค้ำกันที่ตรงไหน มันแยกกันที่ตรงไหน เราพูดได้ตามความแยก ส่วนถูกหรือผิดแล้วแต่ใครจะนำไปพิจารณา

แต่สำหรับ อนัตตลักษณะสูตร เราเป็นความไม่สนิทใจอย่างนั้นแหละตามความรู้สึกรู้สึกของเรา เรายกไว้เสีย ก็ไม่เห็นจะได้เรื่องได้ราวอะไร อันไหนที่มันลงกันอยู่แล้วก็ยอมรับกันไป เช่น อาทิตตปริยายสูตร นี่ลงกันร้อยเปอร์เซ็นต์หาที่ค้ำกันไม่ได้ ตั้งแต่ต้นจนอวสาน มนัสสมิปี นิพพิหนุติ, ธมฺเมสุปี นิพพิหนุติ เรื่อย.....มโนวิญญาณेषิ นิพพิหนุติ, มโนสมฺมุสฺเสปิ นิพพิหนุติ, ยมฺปิทํ มโนสมฺมุสฺสจฺจยา อฺปฺปชฺชติ เวทิตํ, สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสมิปี นิพพิหนุติ. นั้น รวมยอดมาก็เป้าหมายเหล่านี้หมด

คำว่า ตสมิปี นี้หมายถึง โยคเอาตัวที่พูดมาแล้วนั้นมาเป็นสรรพนาม โยคเอาว่า เขา คำเดียนั้น เช่น นาย ก, นาย ข, นาย ค, นาย ง, พอสุดท้ายก็เขานั่นหรือเขาเท่านั้น นี่ก็เหมือนกัน รวมปั๊บปั๊บ ตสมิปี นิพพิหนุติ ลงหมด นิพพิหนุติ วิรชชติ, วิวราคา วิมุจฺจติ, ตลอดสายเลย

นี่เวลาปฏิบัติของเราเป็นอย่างนั้นจริงๆ ก็เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังแล้วนี่ ต่อมาพิจารณาอะไรก็พิจารณาไม่ได้เรื่อง รูปพิจารณาก็ไม่ได้เรื่อง อสุภะอสุภังเคยพิจารณาเสียจนแหลกระดูกกระเจียว ชานิชานาญคูล่องแคล่วแกลวกแล้ว พิจารณาไป ๆ เลยหมด อสุภะก็เลยหมดไม่มีเหลือที่จะพิจารณา ที่แรกมันไม่หมด พอย้อนเข้ามาถึงภาพภายในนี้แล้ว อสุภะภายนอกมันก็หมด ภายในมันก็หมด มันเลยว่าง จะพิจารณาอะไรมันก็ไม่

ทัน มันดับไปเสียก่อน ถึงทันมันก็ไม่สนใจที่จะพิจารณา มันเป็นอย่างนั้น อะไรๆ มันก็
วางไปหมดในร่างกาย และหมดความสนใจที่จะพิจารณาร่างกายอีกต่อไป

สุดท้ายกิเลสก็ไปอยู่ที่จิต ก็ไปหลงอยู่ที่จิต งงอยู่ที่จิต สงวนอยู่ที่จิต จะว่าแบกก็
แบกหามอยู่ที่จิตไม่รู้ตัว รักสงวนจิต มีอะไรมาแตะต้องไม่ได้ ความสง่าผ่าเผยก็ตัวนั้น
แหละ ตัวรักสงวนก็อยู่นั้นแหละ อย่างอื่นมันพิจารณาหมดแล้ว ปล่อยไปหมดไม่สนใจ
กับอะไร แต่ตรงจิตนั้นมันไม่ปล่อย มันยึดที่จิต

ปล่อยนอกแล้วก็มายึดใน ปล่อยนอก รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส เป็นนอก
อันหนึ่ง ปล่อยนอก คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่เป็นนอกอันหนึ่ง แล้วมา
ยึดภายในซึ่งเป็นตัวการสำคัญ คือยึดใจ นั่นกิเลสเข้าไปรวมอยู่ในนั้น หลอกให้ยึดอีก
แล้ว ใครจะว่าวิชาไม่ละเอียดหรือพิจารณาดูซิ ละเอียดขนาดไหนหรือวิชา นั้นละตัว
การสำคัญจริงๆ ทำให้หลงไม่ว่าสติปัญญาขนาดไหน มันจะต้องงงไปเสียก่อน แต่หลง
ไม่นานเท่านั้นแหละ เมื่อฟาดฟันลงไปตรงจุดนั้นพังทลายลงไปแล้ว ที่นี้ไม่เห็นว่าจะอะไร
มีอะไรที่จะให้พิจารณา มีอะไรที่ตกค้าง มีอะไรที่ให้สงสัย ไม่มีเลย

จะแยกไปถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้านิพพานก็ปีก็เดือนแล้วคืออะไร นิพพาน
อยู่ที่ไหน ตัวนิพพานนั้นคืออะไร มันก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง พระสงฆ์สาวกจะ
ก็หมีนึ่งก็ล้านองค์ก็ไม่มีปัญหาอะไร พอเข้าถึงตรงนั้นแล้วเท่านั้น เป็นอันว่าลบไปหมด
เรื่องความสำคัญมั่นหมายต่างๆ ไม่มีอะไรเหลือ ขึ้นชื่อว่าสมมุติในโลกนี้เข้าครอบงำ
นั้นไม่ได้ นอกจากความจริงล้วนๆ ที่เป็นความจริงอันวิเศษเท่านั้น

จะว่าอยู่ที่อยู่ จะว่าไปก็ไป ไม่คำนึงใคร นี่แลผลของงานที่ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอา
จัง ไปไหนไม่ได้ต้องมาลงตรงนี้ ฉะนั้นจงเชื่อธรรม อย่าเชื่อกิเลส เราเคยเชื่อกิเลสมาก
ก็ปีก็กลับแล้ว ไม่เฉพาะอัตภาพนี้เราก็เคยเชื่อมั่นมาแล้ว ความโลภมันเคยพาใครดี
ความโกรธ ความหลงมันเคยพาเราได้ดีได้ดื้ออะไรบ้าง ราคะตัณหา มันพาเราได้ดีได้
ดีอะไรบ้าง การแก่งแย่งนี้ถึงจะยากลำบากขนาดไหนก็ไม่ถึงตายหรอกนะ พระพุทธ
เจ้าไม่เห็นตาย สาวกไม่เห็นตาย ทำไมเราจะตายคนเดียว มีป่าช้าแต่เราคนเดียวใน
เวลาประกอบความเพียรนี้หรือ มันเป็นเพราะเหตุไร ชักเจ้าของเข้าไปซิถ้าเป็นนัก
ปฏิบัติ นักสติปัญญาที่จะค้นคว้าหาความจริง ต้องขุดต้องค้นเข้าไป ให้เป็นอุบายวิธี
ของแต่ละท่าน ๆ ที่พูดนี้เพียงแต่หยาบยกไม่ขึ้นใหญ่หรือไม่ทั้งดุ้นไม่ทั้งท่อนให้ไป
เจียรระโนเอง ให้ไปเลื่อย ไปไสกลบเหลี่ยมกันเอง นี่ยกให้เท่านั้น

เอาให้จริงให้จัง มรรคผลนิพพานคอยอยู่กับหัวใจทุกคนนั้นแหละ ไม่ได้อยู่ที่
ไหน อยู่ที่ใจ เป็นแต่เพียงตัวสมุทัยนี้มันครอบไว้หมด มันไม่ให้เห็นตัวมรรคผล
นิพพานที่อยู่ภายในนั้น มันปิดม่านไว้หมดเสีย หุ้มห่อไว้หมดเสียไม่เห็น หลอกเรา

เรื่อยมา อันไหนจะเป็นไปตามมัน มันหลอกเราไปลากจูงเราไป จงเข้าใจให้ดีนะ อย่า
เสียกลให้กิเลสอีก

เอาเท่านี้ก่อน